

# **FNs toppmøte om bærekraftig utvikling - Resultatene på ferskvannsområdet. Veien videre frem mot World Water Forum 2003.**

Av Olav Kjørven

Olav Kjørven er statssekretær i UD

Innlegg på juleseminar 12. des. 2002

## **Vann, stabilitet og kamp mot fattigdom**

Det er et overordnet mål i norsk utviklings- og utenrikspolitikk å bidra til en fredelig og stabil utvikling i verden. Arbeidet for å fremme en rettferdig og bærekraftig forvaltning av vannressursene står sentralt i dette arbeidet. utfordringene er enorme:

1,2 milliarder mennesker mangler i dag tilgang til rent drikkevann og 2,4 milliarder mangler tilgang til basis sanitærtjenester. Hvert år dør omlag 3,4 millioner mennesker som følge av vannrelaterte sykdommer. Diaré - som følger av urent vann og dårlige sanitærforhold - tok livet av flere barn det siste tiåret enn det totale antallet mennesker som har blitt drept i væpnede konflikter siden den 2. verdenskrig.

Dersom dagens tendenser forsetter med befolkningsvekst i utviklingslandene, økende grad av urbanisering

og intensivering av landbruket, vil mer enn 3 milliarder mennesker bo i områder som lider av vannmangel

Vann er en livsviktig ressurs og en kilde til økonomisk utvikling. Det er grunnleggende i matproduksjon, som (fornybar) energikilde og som beskytter av økosystemene. Tilgang til rent vann er essensielt for folks helse. Vann er nært forbundet med sanitære forhold, og nok rent vann er en betingelse for å bekjempe fattigdom. Fattigdomsbekjempelse var det overordnede temaet for Toppmøte om bærekraftig utvikling i Johannesburg. Vann står også helt sentralt når vi nå skal følge opp.

Jeg vil kort redegjøre for resultatene fra Toppmøte om bærekraftig utvikling i Johannesburg, hvor vann spilte en sentral rolle, og deretter skissere hva jeg i denne sammenhengen ser som hovedutfordringene ved inngangen til ferskvannsåret 2003 og World Water Forum i Japan i mars.

## Globale mål

Resultatene fra Johannesburg på vannområde la grunnlaget for et skritt i riktig retning. Særlig var det positivt at vi fikk knyttet en tidfestet målsetting om sanitære forhold opp mot tusenårsålet om rent drikkevann, og at en forpliktet seg til å lage et handlingsprogram for å nå disse målsettingene.

Toppmøte tidfestet også et mål for planlegging av integrert vannressursforvaltning og vanneffektivitet, samtidig som en pekte på behovet for koordinering på alle nivåer. Alle som arbeider med vannspørsmål vet hvor bredt det favner, og at en følgelig er en forutsetning å legge an et bredt perspektiv dersom en skal få til gode forvaltningsregimer. Jeg synes at programmet til seminaret i dag er illustrerende nettopp for denne bredden.

Vannmålsettingene fra Johannesburg er gjennomførbare. Vi skal ikke glemme at mer enn 900 millioner mennesker har fått tilgang til vann og sanitære tjenester det siste tiåret. WSSD signaliserer politisk vilje. Men toppmøtets ettermæle avhenger av i hvilken grad denne viljen følges opp i koordinerte praktisk handling og gir synlige resultater.

## Primært et nasjonalt ansvar

Prioritering av multilateralt og bilateralt utviklingssamarbeid er en viktig del i oppfølgingen av forpliktelsene fra tusenårserklæringen og toppmøte i Johannesburg. Men bistand kan bare virke som en katalysator for positiv endring. Det primære ansvaret hviler på hvert enkelt land. Det er nasjonale

myndigheter som må ta initiativet til å utvikle gode forvaltningsregimer og sørge for at vannrelaterte spørsmål integreres i strategier for fattigdomsreduksjon og bidrar til en bærekraftig utvikling. Dette innebærer ikke minst tilrettelegging for private investeringer.

Utviklingssamarbeid alene kan ikke dekke behovene i utviklingsland hvor vannsektoren er sterkt underfinansiert. Årlig trengs det investeringer på anslagsvis 1250 milliarder kroner for å møte behovet i forhold til forsyning, rensing og irrigasjon. Dette er over det dobbelte av dagens investeringsnivå.

Vann er et element i all verdiskapning. Behovet for infrastruktur og vedlikehold er enormt. Som dere vet har eksempelvis vann og avløps-selskapene - bare i Norge - ansvaret for omkring 1600 vannverk, 600 vannrenseanlegg og et ledningsnett på 60 000 km! Privat sektor må trekkes inn dersom utviklingslandene skal ha en mulighet til å få noe i nærheten av en slik infrastruktur. Private investeringer er også nødvendig for å utvikle alternative og kostnadseffektive løsninger. Åpenhet og forutsigbarhet er en grunnleggende forutsetning for slike investeringer. Det er det bare landene selv som kan bidra med.

Samtidig er vann et økonomisk og sosialt fellesgode som bør forvaltes og fordeles av offentlige organer. Fordelingen av vann som ressurs må bygge på økonomiske prinsipper dersom en skal unngå overforbruk og skjev fordeling. Tilsammen bør brukerne av vannet bidra mot full kostnadsdekning for forsyningen. Riktig prising er essensielt i denne sammenheng.

Forvaltningen av vannressursene bør baseres på en balanse mellom offentlige lover og reguleringer og private investeringer. Utviklingssamarbeidet bør i første rekke tilrettelegge for slik balanse, og forøvrig bidra til finansiering av vann og sanitære tjenester i områder hvor privat sektor ikke vil finne det lønnsomt å investere. I disse områdene er det viktig å bidra til enkle og kostnads-effektive systemer der brukerne er direkte involvert.

For å imøtekomme de ulike og ofte konkurrerende brukerne av vann må de nasjonale myndigheter også ta initiativ til å gjennomføre en integrert vannressursforvaltning i tråd med forpliktelsene fra Johannesburg. Dette betyr en forvaltning som involverer hele vannsyklusen; en forvaltning som inkluderer elvebassenger, kystsoner og landbruk; en forvaltning der vannkvalitet og kvantitet vurderes i sammenheng. Integrert vannressursforvaltning betyr også at økosystemenes betydning respekteres; at forvaltningsnivåene er integrert og sektorgjennomgripende, og at brukerne, ikke minst kvinner, er deltagere i beslutningsprosessene.

Mange industriland, Norge inkludert, kan bidra med bred kompetanse basert på egne erfaringer med lovutvikling, planlegging og forvaltning på nasjonalt og lokalt nivå. Dagens seminar er et godt eksempel på dette. Prinsippene bak en integrert tilnærming til vannressursene skal imidlertid forvaltes av nasjonale myndigheter og må initieres av landene selv. Da kan vi komme inn og tilby kompetanse, erfaringer og modeller.

## **Det internasjonale ansvaret**

I Johannesburg øremerket statsministeren 375 millioner kroner i friske midler over tre år til oppfølging av WEHAB-områdene (vann, energi, helse, jordbruk og biomangfold). Vann er essensielt for alle disse områdene. Vi identifiserer nå de beste virkemidler og kanaler som kan brukes til allokering av disse midlene og den øvrige norske ODA-innsatsen for å følge opp vannmålsettingene fra toppmøtet.

Det internasjonale samfunnet har et spesielt ansvar i oppfølgingen av de globale vannforpliktelsene fra Johannesburg og Tusenårserklæringen, gjennom det multilaterale utviklingssamarbeidet. Basert på mottakerlandenes egne initiativ må det internasjonale samfunnet nå mobilisere politisk vilje til handling og bidra med teknisk og finansiell støtte til landene som trenger det. Disse prioriteringene må være godt koordinert. Nettopp dette er en hovedutfordring. Det internasjonale vannsamarbeidet preges i dag i stor grad av fragmentering. Det er et stort behov for både ledelse og koordinering mellom ulike aktører. Mer enn 20 FN-organisasjoner, en rekke regionale økonomiske organisasjoner samt finansielle institusjoner er på en eller annen måte involvert i vannrelaterte spørsmål. Vannmålsettingene fra Johannesburg legger opp til at FN-systemet tar en lederrolle både i forhold til overvåking og i arbeidet med utvikling av handlingsprogrammet for vann og sanitære forhold. Regjeringen vil være en pådriver for at FN nå utøver et slikt lederskap i samarbeid med viktige aktører på "bakkenivå".

Verdens totale vannforbruk er seksdoblet i løpet av de siste hundrede år. Vannknappheten øker, som oftest i allerede fattige og ustabile områder. Overforbruk, forurensing og skjev fordeling fører til konflikter over vannressurser innenfor og på tvers av landegrensene. Mange hevder at konflikter over grenseoverskridende vannressurser vil være en dominerende faktor i internasjonale relasjoner i årene som kommer. Det er derfor en hovedutfordring for det internasjonale samfunnet å forebygge slike konflikter.

Vann er i dag et sentralt element i konflikten mellom Israel og Palestina. Forholdet mellom Tyrkia, Syria og Irak preges av uenighet om rettighetene i forhold til Tigris og Eufrat. Likedan strides Egypt, Sudan og Etiopia over Nilen. Også samarbeidet mellom de Sentral-asiatiske landene preges av vannkonflikter, noe som antageligvis vil legge føringer for neste års "Environment for Europe" konferanse i Kiev.

Landene som deler pressede vannressurser må samarbeide om fordelingen og den økologiske forvaltningen av disse. Der dette er aktuelt vil Norge bidra til å utvikle mekanismene for slike samarbeid, som vi blant annet har bidratt i samarbeidet over Nilen-bassenget. Vi vil også være pådrivere for at de internasjonale rettsprinsippene slik de fremkommer i FN's konvensjon om grenseoverskridende vannressurser får gjennomslag. Norge, men alt for få andre land, har ratifisert denne konvensjonen.

Det er også en annen type "grenseoverskridende" utfordring som ikke

gjelder mellom stater, men innenfor den enkelte stat: nemlig dette med store vannoverføringer fra det ene elvebassenget til det andre. Dette er noe som tvinger seg fram i mange land, som følge av rask urbanisering og knapphet på vann, f.eks. i forhold til New Delhi, Beijing og Mexico City. Konflikter rundt slike prosjekter kan også bli svært komplekse og vanskelige. Ulike folkegruppers behov, som alle er legitime, kan stå imot hverandre. Store finansieringsinstitusjoner som vi er medlem av, som Verdensbanken, står oppe i det vanskelige dilemmaet: skal vi være med eller ikke? Dette kan bli minst like vanskelig som store damutbygginger i fremtiden. Hva skal norsk politikk være?

## **World Water Forum og ferskvannsåret**

Jeg har kort redgjort for noen av de viktigste internasjonale utfordringene på vannområdet slik Regjeringen ser det. Vi går nå i møte FN's ferskvannsåret. En av milepælene blir World Water Forum i Japan i mars. World Water Forum er en treårig konferanse som tidligere har vært arrangert i Egypt og Nederland. Dette er ikke en FN-konferanse, men FN's lederrolle og oppfølging av de fattigdomsrelaterede vannmålsettingene fra Johannesburg og Tusenårserklæringen må stå sentralt. Fra norsk side er det opprettet en interdepartemental gruppe som forbereder den norske deltagelsen på denne konferansen. Gruppen vil etter jul utvides til også å omfatte representanter fra næringen, forskning og organisasjonene.

Vi har utfordringer foran oss når det gjelder å gi politiske svar på mange av de viktigste problemstillingene som preger vannområdet internasjonalt. Jeg nevnte dette med store vannoverføringer. Prising av vann er et annet. Privatisering og privat sektors rolle er et tredje.

Og med det har jeg lyst til å spille ballen over til dere. Jeg synes det er fantastisk flott at dere har satt oppfølging av Johannesburgkonferansen på dagsorden her. Dette viser at det tenkes globalt i de norske vannmiljøene, også blant dere som først og fremst har oppgaver av mer lokal og regional art her hjemme. Dette er utrolig viktig. Virkeligheten der ute, den virkeligheten som vi alle er en del av som borgere av en og samme klode, angår nemlig oss alle. Dere sitter inne med kunnskap og kompetanse som vi bør kunne benytte oss av ute. Samtidig tror jeg dere kan ha svært

mye å lære av å holde dere oppdaterte og engasjerte i forhold til den globale vannvirkeligheten.

Jeg vil peke på en viktig mulighet, nemlig det nye Fredskorpset. Den nye modellen innebærer at norske organisasjoner, bedrifter, etater – f.eks. vannverk – kan inngå avtaler som medfører muligheter til å gjøre en innsats i et utviklingsland innenfor rammen av en tilsvarende organisasjon eller bedrift, samtidig som personell fra disse organisasjonene eller bedriftene får muligheten til å jobbe en periode her i Norge, f.eks. hos noen av dere.

Det finnes sikkert mange andre muligheter, og sikkert ting som vi kunne gjøre bedre og annerledes. Jeg setter meg ned og ser frem til å høre synspunkter fra dere hva gjelder denne spennende agendaen: Hvordan kan Norge bidra best mulig til å nå de livsviktige vannmålene internasjonalt?